

OBARRAZI

Ante Trstenjak: Lužičanke

Študiral je v Gradcu (1912–1916) in na Dunaju (1917–1919), na oddelku za umetno obrt STŠ potem pa v Zagrebu (1919–1920) in med leti 1920–1923 v Pragi. Diplomiral je na praški akademiji leta 1923. Študijsko je potoval po Franciji, Italiji, Lužicah, itd. V Mariboru je razstavljal z društvom Brazda.

Trstenjakovo slikarsko in grafično delo je zelo obsežno in raznovrstno. Delo obsega olja, akvarele, gvaše, pasteletne tudi monotipije, jedkanice, akvarele, linoreze. Po motiviki so med olji pokrajine, vedute, tihožitja, portreti, študije narodnih noš. V praškem obdobju je Trstenjak simbolično pripoveden, v nekaterih lužičkih pokrajinah (l. 1928) je opaziti vpliv nove stvarnosti. V prvem pariškem obdobju uporabi (1924–1925) novo barvno paleto, ki je v tem času pretežno topla. Znane so folklorne študije (1928) lužičkih narodnih noš; v mnogih primerih hkrati študije „človeka v pokrajini“. Posebej je kazal smisel za „fiziognomijo“ hiš in pokrajin. V pokrajinah in vedutah je v določenem času prav tako virtuozen v sredstvih kakor poln razpoloženskih vrednost; v akvarelu sodi med najpomembnejše slovenske umetnike svojega časa. („Novejša umetnost v severovzhodni Sloveniji“, UGM 1970.)

V mariborski umetnostni galeriji so ob počastitvi 80. letnice Trstenjakovega rojstva, in ob dnevu republike, odprli razstavo umetnikovih še nerazstavljenih del. Gre za ciklus „Lužičanke“, katerega namen je predstaviti narodne noše lužičkih Srbov. Te podobe so nastale v obdobju umetnikovega ustvarjalnega zenita in popotovalne vneme, to je v letih 1928 in 1930 ter v presledkih do leta 1961.

Stiki Slovencev z lužičkimi Srbi segajo daleč v preteklost, v tem stoletju pa so postali zelo prisrčni in bratski, kljub temu pa je to

deželo, do prvega umetnikovega obiska, obiskalo le malo Slovencev. Mojster je po daljših pripravah obiskal Lužice v letih 1928 in 1930 ter tam ostal več mesecev. Rezultat tega bivanja so mnoga dela, ki prikazujejo lužičko krajino, narodne noše, slike iz srbskega življenja (lužički Srbi sebe imenujejo Serbe). Kasneje je Trstenjak obiskal te kraje še trikrat (1938, 1966, 1968). Bil je viden predstavnik zanimanja tujine za usodo lužičkih Srbov in eden izmed Slovencev, ki je navezal z njimi tesne prijateljske vezi.

Podobe z omenjene razstave so naslikane v treh tehnikah: mešani (akvarel in gvaš), monotipiji in olju. Podobe v mešani tehniki so naslikane z vedrimi barvami, črte in površine so trde, njihov namen je nazorno prikazati nošo, ne da bi s pomočjo svetlobnih poudarkov bila prikazana materialnost tkanine. Pri monotipijah je čutiti igranje svetlobe, kar je umetnik dosegel z nanašanjem barve ob barvo (to opazimo že pri njegovih krajinah pred letom 1930, posebej pa po letu 1950). Olja so naslikana z umirjenimi barvami.

Javnosti je Ante Trstenjak znan po svojih akvarelih in oljih, kot portretist in poetičen slikar pokrajinskih razpoloženj. Manj znan in študijsko obdelan je kot grafik in „dokumentarist“ lužičke folklore. S to razstavo je zapolnjena vrzel te smeri Trstenjakove tvornosti in predstavlja obenem delo kulturno-zgodovinskega pomena.

(povzeto po zapiskih avtorja razstave tov. Vetrihove)

1) monotipija: grafična tehnika, reprodukcijski postopek v slikarstvu, pri katerem se nanaša s tamponom, čopičem ali palčico na gladko posrebrano, bakreno, cinkovo ali stekleno ploščo barva, ki se počasi suši (npr. oljnata).

ANTE TRSTENJAK: LUŽIČANKA, barvna monotipija 1961

PMOK 1

Moja—pija—moj!
Moja—pija—moj!
Dekletce skače po plazi in kriči.
Počene ob grm in sname kopalke.
Govori in se smehlja.
Po pesku priteče potoček.
Imenujem ga: MAJA—PIJA—MOJ

EXPE 15!

EXPE 15!

Dekletce skače po dvorišču in kriči.
Počene ob zid in se sesede v prah.
EXPE 15
Govori in gleda začudeno.
Po prahu priteče potoček.
Imenujem ga: EXPE 15

3XPMOK

Nastavljamo strup za podgane.
Vse . . . opozarjamo naj pazijo
na svoje pse in mačke.
Sestra odpira pašteto!
Ribe so ZAPRLE oči
in se obrnile proti soncu.
Belina me skeli v dušo.
Stlicek, zakaj pa je zakon?
Zato, da ga krsimo, ljubica.
. . . zakaj pa je vojna?
Zato, da bo potem mil!

Dajte mi 57.

AHA

Rafolt Zmago

VSAK DAN

Nedeljsko popoldne.
Praznovanje.
Dežuje.
Praznovanje? !
Veselje na obrazih, nasmeh na ustih.
V notranjosti tema, razočaranje!
Smrt?
Ne! Rojstni dan.
„Še malo torte, vina, kavice . . . ?“
Fraza.
Vedno več praznovanj, veselja, smeha in — fraz!
Utapljam se . . .
Ne na dežju. V sebi.
. . . vedno globlje tonem . . .
Nasmeh in — fraze.
. . . zadnja slamica potone prej kakor jaz . . .
Razočaranje?
Premalo je v tej besedi.
Hujše je.
. . . sem že na dnu — sebe . . . !

KORAKI

I.

Obsojenec. Fanfare so svečano zarezale zrak. Njegovi koraki so težki, kakor takrat, ko ga je nenasiten trebuh vlekel k tlom — naveličan, nasičen z nesmiselnostjo.

II.

Fant. Noč 'polna mesečine. Nekje v daljavi kašlja cucek. Mraz grize do kosti, a njegovi koraki so nežni, neslišni, komaj da se dotikajo tal. K oknu je prislonjena lestev.

III.

Otrok. Majhna posteljica s škripajočimi stranicami. Umazan obrazek, spačen od joka. Začudene oči, ki so prvič uzrle nova obzorja. A majave nožice kmalu popustijo. Trd je pristanek na ritki.

IV.

Govornik. Poln plemenite sile, moči, ki bi jo lahko razdajal, se je povzpел na oder. Visok je njegov glas, doneča pesem njegovih glasilk. Trd in možat korak, korak oblastnika.

V.

Ples. Lahne stopinje se prelivajo v melodijo korakov. Popolnoma drugačni so, drugače zvene kakor na tlaku. Korak se prepleta s korakom.

VI.

Stražar. Puška ob telesu. Pogumen pogled v temo, strah šklepeta v notranjosti in se reži skozi tresljaje hlač. En, dva, tri! Tri korake naprej — obrat — en, dva tri — tri korake nazaj. Okrog luči plešejo nočni metulji; nekje v daljavi imajo mačke pevske vaje. Koraki, . . .

Marjan Vešnar

ANTE TRSTENJAK: LUŽIČANKA, barvna monotipija 1961

KO VČERAJ JE PRIŠEL PO JUTRI

Glasno,
GLASNEJE,
BOBNENJE,
TRUŠČ! ...
KONEC

Tišina.
Žarek je osvetlil
negibno roko.
Na ustnicah bled nasmešek.
V drugi roki nož.

MRAZ.
Mokro ta.
Svetloba trga nebo.
Noč je
in dneva
ni bilo.
Sedim v dežju.
Kdo mi bo ponudil streho?

Šel sem naprej
in pes za mano.
Šla sva
sama
skozi mraz.

Mario Vetrlih

ena zelo preprostih zgodb
imela sva se
še preden sva se hotela
in razšla sva se
še preden so med naju padle
težke rešetke časa
pesem 516

kako čudno nekateri ljudje
izgovarjajo besede
kot da ne bi bila
vsaka od njih
majhna in vesela
majhna pesem

SVETLA NESKONČJA

lenobno ležati z nekom
v toplih travah junija
pod nemirnimi valovi zraka
z nekom
z roko
v roki
in šteti besede molka
ko se roka
sproži k roki
v toplo tiho srečanje
dlani

PESEM 527

stal si na bregu in popadljivo renčal na ljudi
in samo ogorčeno zabevskaš
ko so te s kamnenjem vred
s konico čevlja
potisnili v vodo

po reki nad teboj
drsijo čolni polni veselih
lahko krilih deklet
in pod brezami na bregu
se lahko igrajo otroci
tako lep
topel
pomladni dan

I. Boris Čerpes

Veja,
metulj,
v črnilniku je skrita
frnikula.
Oči so
lepe,
metulj je
nežen.
Potem pa dan,
kot življenje
pust in
deževen.

II.

Miza,
na mizi
vaza,
v vazi uvele rože.
Ljudje,
med ljudmi ženska –
v njej
ljubezen.

III.

Kako preprosto
si rekla grem.
Gledal sem veter
v katerem je bil
prah
tvojega srca.
Odšla si
in ob slovesu
sem ti dal vse,
vse,
samo spominov ne
in to me boli.

Bila je jesen
ko so umirale barve,
bila je pomlad,
ko je umirala
najina ljubezen.

ANTE TRSTENJAK: LUŽIČANKA, barvna monotipija 1961

DARJA DAREJ:

DOLGČAS

Jesen.
Kam grem?
Ne vem!
Stojim.
Hodim.
Razmišljam.
Poslušam.
Kaj, o čem?
O vsem!
Vojna, mir.
Direktor, pastir.
Sonce, mráz.
Ah, jaaaaz!!!

TONE KRISTL

MORSKI BREG

Verujem v peščeno obalo,
bleščečo, belo, plavo,
verjamem v morski pesek,
prijeten, mil, mehek,
upam v valove modre,
peneče, grozeče kodre,
upam, da boš prišla ti,
kot morska deklica,
v objemu morske pene,
vsa čudovita, krasna.
Verujem, da jaz bom morski breg,
da val se bo na meni zlomil,
da morska pena se bo posušila,
da mene – pesek boš ljubila.

otroci se razlikujejo od odraslih
da jim je moč razbrati spremembe
občutkov z obraza

zatajiti izbrisati ponarediti
mimiko obraza
je ekvivalent
streljanja
v hrbet prijatelju

pa vseeno živimo
oblateni
z vonjem denarja
posmeha
zaničevanja
hlinjenja
— — —

kos mi je razparal veselje do
življenja
z raztrančiranjem ulovljene
ribe

ribnik pa je ostal dom
živim ribam
ter upanje lačnih
kosov

nitja

ljubezen sploh ne
more biti neomadeževana

ne
nočem tvoje
fotografije
da bolje obdržim
svojo sliko
tebe
le tako
ostaneš
neomadeževana

dekle
ne jokati
ne joči za
preteklostjo
le ta
je strupeno
gnojilo
sedanje
prihodnosti

zato
nočem
tvoje
slike
da pozabim
najino zgodovino
— — —

21/9

jaz sem pripovedovanje
še ko me ni
skupaj z vodami kipečimi
posodim svoj obraz
še po jutrišnjem po
potem še ko bom podlaga
travi zeleni rastoči

22/9

nekdo je vzel v roke prgišče sonca
trava je padla pokošena in ni dočakala
prgišče sonca je ostalo osvetljena slika
bilke so pripovedovale o smrti zgodnji
sonce pa je zašlo mirno daleč v kraje

24/9

nekaj ljudi razume pesem čričkov
sicer pa se črički in zelene žabe
ne dajo ugnati ob pripombah bedakov
zavijmo naravo v časopisni papir
in morda ohranimo skromen gozd
prostor za razne pevce pomladne

25/9

imam uro
ima kazalce
imam mesto
ima sprehajalce
imamo življenje
ima dele
mi vsi pa hodimo
mi v kino

ANTE TRSTENJAK: LUŽIČANKA, barvna monotipija 1961

Stisk roke in poljub v pozdrav, pa palec v zrak. Vonj po asfaltu in drveči avtomobili. Le kdaj, hudiča, se bo kateri ustavil. Vozijo mimo in te opazujejo kot opice v živalskem vrtu. Že več kot dve uri stojim na avtocesti številka 23, ki vodi proti Amsterdamu. Nad Rotterdam se že spušča mrak, nekje daleč, neskončno daleč, pa je reka in poljub. Oziram se okrog in iščem primeren prostor, da se zavlečem v grmovje in preživim noč z muhami in komarji. Ste že kdaj spali v predmestju Benetk ali na železniški postaji v Pragi? Povsod je enako. V Benetkah ti ne dovolijo spati komarji, v Pragi pa kontrolorji voznih listov. Vendar imam še kljub vsemu rajši komarje kot pa kontrolorje. Komarji vsaj ne žalijo in jim je vseeno, če imaš dolge lase in že tri dni nisi našel vode, da bi se umil. Vzamem kitaro in poskušam igrati, toda tudi kitaro je utrujena. Njeni zvoki so čudno škripavi, avtomobili pa izginjajo v sivi črti. Od nekod se sliši pesem *Have you ever been to Spain*. Da, bil sem v Spaniji, toda tam je Franco in Spanci z žalostnimi očmi. Z očmi, ki nemo tožijo glasneje kot njihove kitare in pijani glasovi obcestnih krčev. Veste, kaj je svoboda? Če ne veste, pa bi radi zvedeli, povprašajte razcapano in zamazano potepuho dvajsetega stoletja, ki stoje s palci v zrak. Ustavite jih vi konkvistadorji v kravatah in limuzinah. Morda boste za hip pozabili na denar in soseda, ki ima boljšo hišo in avto. Svoboda je samo druga beseda za tistega, ki nima ničesar več izgubiti. *Freedem is just another Word for nothing left to loose*. Čuj ti prasec v belem mercedesu. Misliš, da sem kaj manj vreden, če je vse, kar imam v nahrbtniku umazano perilo in kitaro ter kup spominov. Dajva, zamenjajva samo za par dni. Toda ne zato, da bi videl, kako bolj človeški si, če imaš avto in se giblješ v visoki družbi, ki je visoka samo zato, ker stoji na majhnih ljudeh, pač pa zato, da boš spoznal, da je pomembno, kaj si, ne pa, kaj imaš. Si že kdaj igral vso noč, da bi zaslužil par piškavih soldov za sendvič in pivo? Si kopal jarke, čistil stanovanja, pometal ceste, pral stranišča? Seveda ne. To se za človeka, kot si ti, ne spodobi. Kaj bodo pa rekli ljudje. Komarji pa spet napadajo in jim ni mar zame, kot tudi tebi ne. Nekje v notranjosti možganov pa stisk roke in poslednji poljub. Sicer pa k vragu vsi skupaj! Spat grem in sanjat!

Mirč Pistoški

ANTE TRSTENJAK: LUŽIČANKA, barvna monotipija 1961

MEDITACIJE

I.

Nikoli ne vemo,
kako visoko bo vzletela
pikapolonica
in na čigavo ramo
bo sedla.

II.

Drevesa strme
v prazno sivino,
nikoli pa nazdol,
na sadove.

Ljudje smo drugačni.

V.

Cvetje je najlepše
takrat,
ko v nas
ni nič več
lepega.

Pozna jesen

je trepetajoče
pričakovanje
konca
in bele
pozabe,
strgan spomin
vzdihlajev
– kako je listje lepo –
boleče priznanje,
da je belo
tako čudovito
in nedolžno.

Marija Suta

BLAŽ LUKAC

vojko

od štiristotih bratje osemdeset trdih
od desetih okostenelih sedem iz krika
od petih odpadlih trije razpočeni
od tretjine praskajočih desetina omračenih

to bo težak boj bratje
raztrgana polt in ušesa v blatu bratje
kupi pepela in v luknjah bo dim ali megla bratje
po hribih bojo plameni in plesalo se bo ob večerih
po drevesih bo dež in pesti bojo močne
to bo težak boj bratje
pisali bomo po skalah in risali bratje
lulali bomo do lune in nazaj bratje
ravnali bomo zavoje in slikali katedrale
trgali bomo knjige in napihovali balončke
to bo težak boj bratje
plavali bomo s tokom in pljuvali pod mostom bratje
bežali bomo s sonci in grizljali protone bratje
kadar bo dolgčas

težak bo boj bo boj
bo boj težak
če bo boj težak bo težko bratje
če bojo bratje bo težki boj

Peče Bojan

poljubljam trenutek
ko prvič sem videl te
v knjižnji polici med drugimi brati

prenesel sem tvoje ime
rdeče natisnjeno v svoje srce
in te začel brati

spoznal sem pogled in prezir
in zaklenil sem te v kotiček možganov
kjer hranim spomin
o pravkar prebavljenem raku

gledam kako nesejo stirje možje
moje srce na zadnji oder
mož v belem ga dviga v oblake
stopim iz vrste in razložim njegovo smrt
prenehalo je ko je postalo kamen

ljudje jočejo
saj to se vendar spodobi
sam pa prižgem svečo
plačam godbo in odidem

slonim ob mizi
gledam v prazno
čutim prijatelja
ki me dreza v nogo

mimo hodijo ljudje
in gledajo prazne kozarce pred menoj

ANTE TRSTENJAK: LUŽIČANKA, barvna monotipija 1961

Peter Pirker

POPOLDNE

Popoldne.
Sonce sije in samapa mimo pihlja.
Lepo. Zares lepo.
Mati z otrokom.
Beli maček na oknu.
Stara mama s košaro mleka
in
jaz
poln vsega,
preveč vsega.
Hočem manj tega.
JOČEM.

GNIJOČI SMRAD

Molk zastira strup prekriti,
ki razjeda ta prokleti svet.
Ne vem,
če še verjamem v svete riti,
vse bolj začel sem klet.

III.

Patos na tvojem licu ostaja,
kot karikatura na nek boleč spomin.
Vsak večer na novo se poraja,
s strahom spoznati novih si – razočaranj.

18. 11. '74 ▲ stane klančnik

Zakaj imam roko?
da lahko nasadim kramp na njo

zakaj imam noge?
da lahko sledim svojim korakom

zakaj imam oči?
da imam za kaj nositi sončna očala

zakaj imam glavo?
da sem lahko konduktar ali delegat

zakaj imam možgane?
da vem povedati kaj imam v glavi. . . .

Kako je včasih človek
kakor predpisan na molitev
ko hiti s spomini. . . .

Tudi ti loviš s kozarcem resnico
in trobiš v razbrcano jutro
kako je vest zavihana v uteho

seveda je čas v stiski
in lahko misli razvajaš z rožnim vencem
zato pa tvoje oči nimajo več istega čela
ker so podobne krznu
ki česlja v sanjah lovce. . . .

TRENUTEK

Oh, kako si vendar lep
trenutek bel,
a komaj mine hip,
ni te več,
neslišno si odšel.

KDO SI

Spomin in pesem,
neizpeta pesem v globini.
Izraz:
čustev val kipi –
gledam ti v oči.
Kdo si?

Uranjek Milena

Takrat sem verjela in še danes verjamem, da nosim trnje v sebi. Besede so padale, povsod so se zabodle vate in te udarjale. Nisi jim verjel, jaz sem sveto verjela vanje, nikoli ne bi preklicala niti črke. Kako? Zakaj? Učinkovale so in obdelale so me, izklesali so vame del življenja, ki ga dolgo dolgo nisem poznala. Zavrtle so se in me obkrožile, nato sem jih pričela sipati nate. Ostudno so sevale proti tebi, ko si mi želel pomagati. Ti si poznal trenutke, ko se ne da več obvladati oči in ust, ki bliskajo in govorijo s hrupom strelav. Vaja moje notranjosti – spopad, vojna negotovosti, ki je napravila iz mene živo gmoto, surbovo in tako, ki sika, ki kaže svoj strup.

Sedel si miren. Tvoja tišina je zmagovala, a jaz sem vpila, ker nisem vedela, da to ni poraz, ampak zmaga neke privrženosti. V meni je zaživljalo. Nekaj se je moralo zgoditi. Je se. Ker nisem več verjela, da obstaja cvetje brez bodic, samo še liste, ki odpadajo, sem videla, in malo trave, ki je bila že poteptana. V meni. In zrcalo me je prevaralo. Prvič? Tolkla sem te z nemočjo kretenj in besed, hotela sem te uničiti tiste dni. Zakaj? Malo je bilo, kar sem takrat hotela povedati. Pa sem preveč. Brez prepričanja! Z jezo se je dvigala v meni odrešitev neke ženske, ki so jo odrinili v temo in jo nemočno pretepli, da, skoraj zaklali, potem, potem, pa se je oprjela ozke police, naslonila glavo in pogledala sonce. Ti si mi obrnil obraz proti nebu. Videla sem otroške roke in drobne obrazke z nežno kožo brez gubic. Blodnja, ki je kazala vrnitev iz prepada prekletih. Prekletih namakalnih cevi, prekletih soparnih večerov s komarji za desert. Tam nisem vedela, kaj je sreča, sploh nisem vedela. Kot sen so hodili strahovi okoli mene in bili so kosmati po ustnicah, njihova griva je bila nakodrana nad ušesi. Skozi čelo je bilo mogoče vstopiti v prostor. Nič. Ti, dragi, veš, da me je hotel ta prostor uničiti, ker je bil v njem pripravljen stroj za mletje mesa. In vendar: besneti. Morala sem besneti, zdelo se mi je kot obstanek, hotela sem se vsega znebiti. Tudi tebe. Preveč sem se bala, strah je bil v premoči in trepetanje me je srečevalo že zjutraj na stopnicah, ko je nekdo spodaj zaloputnil vrata in me je znova zajelo rjojenje.

Nosila sem džunglo. Ovijalke so se v sanjah ovijale okoli mojega telesa, rdeče, modre. Stiskale so me in na vsaki strani so stali obrazi nedoraslih, ki sem jih vsak dan videla. Bili so okostnjaki. Slastno so vlekli in zategovali. Neeeee! Jutra ni in ni hotelo biti. Še malo, malo. Zjutraj pa me je sonce peklo, čeprav je nekatere zeblo. Ne razumem, kako so lahko tako dosledno premikali noge in odpirali neke velike knjige.

Začelo se je. Vsak dan znova bi morala pljuniti na tiste stopinje. Pa sem samo stopila nanje. Spet in spet. Kaj naj? Veš, res nisem cutila, da te lahko še sploh najdem, verjela sem, ko so rekli, da te nikoli ni bilo, vse sem prečrtala, da bi lahko odprla prazen list in napisala nanj kakršenkoli naslov. Nov. Vse je bilo že uničeno, misli sem imela zlepljene in trgala sem samo še delčke, ki sem jih potrebovala od jutra do večera. Da sem lahko pripravila drobiž za avtobus. Za en dan je bilo to čisto dovolj. Ob večerih pa sem tako plula čez brzice pristana na široko pot, ki jo ljudje z lahkoto prevozijo in hitro prehodijo. To jo. In mene.

Kako si mogel zajeti v brezno in prijeti, kar je še ostalo? Saj je bil vendar samo pepel... saj sem samo pepel... In nikar ne odgovarjaj, ker se bojim! Le: hvala...

METKA RAVNJAK

UMETNOSTNA GALERIJA MARIBOR

ANTE TRSTENJAK LUŽIČANKE

NOVEMBER - DECEMBER 1974

FAKSIMILE PLAKATA Z RAZSTAVE V UGM

JESENSKA

Marijana Gole

Dežuje.
Prihaja jesen.
Mrzla, vsa siva.
Megla se vleče po mestnih ulicah.
Zakriva šume mesta.
Le včasih se sliši osamljen ropot tramvaja.

Dežuje.
Debele kaplje močijo zemljo.
Slane solze polzijo po mojem licu.
Odšel si.
Odšel si s poletjem
in prišla je jesen.
Dežuje.

OBRAZI

UREDILI:

LITERARNO: MITJA ŽITNIK
LIKOVNO: SILVIJE POPOVIČ
TEHNIČNO: MARJAN HANL
NASLOVNA STRAN: SILVIJE POPOVIČ

LIKOVNA OPREMA JE POSVEČENA
80. OBLETNICI ROJSTVA ANTE TRSTENJAKA

Franci Meslavič

KAJ JE UMETNOST?

Umetnost je kot cesta;
vsi jo teptajo
a je vsem zvesta.

TI SI NOR

V sinu bo živel duh
tvojih spoznanj,
v človeštvu duh
tvojih dejanj
do dneva
ko vse bo končano.